

عنوان و عنوان‌گذاری در ادب فارسی
(نگاهی به سیر تاریخی عنوان و عنوان‌گذاری با تأکید بر شاعران
بزرگ معاصر)

علی محمدی
استاد دانشگاه، د. علی سینا

طاهره قاسمی
دانش آموخته دانشگاه بوعلی سینا

سرشناسنامه	محمدی، علی، ۱۳۴۴
عنوان و نام پدیدآور	عنوان و عنوان گذاری در ادب فارسی/علی محمدی، طاهره قاسمی
مشخصات نشر	همدان: دانشگاه بوعلی سینا، انتشارات، ۱۳۹۸
مشخصات ظاهری	۲۲۶ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۱۲۸-۲۸۲-۹
شناسه افزوده	دانشگاه بوعلی سینا، انتشارات
رده بندی کنگره	PN ۱۷۱
رده بندی دیویی	۸۰۷/۹
شماره کتابشناسی ملی	۵۹۲۱۶۸۲

عنوان و عنوان گذاری در ادب فارسی	عنوان و عنوان گذاری در ادب فارسی
مؤلف	دکتر علی محمدی، طاهره قاسمی
مترجم:	انتشارات دانشگاه بوعلی سینا
مدیر حرکت:	دکتر محمدجواد یداله‌ای
چاپخانه:	چاپ البرز
صفحه و قطع:	۲۶، ۲۶، ۲۶
نوبت چاپ:	۱
تیراژ:	۱۰۰۰
قیمت:	۲۵۰۰۰۰ ریال
تاریخ انتشار:	۱۳۹۸
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۱۲۸-۲۸۲-۹
شماره کتاب:	الف/۴۵۷

کلیه حقوق برای مرکز نشر دانشگاه بوعلی سینا محفوظ است

۱. مراکز فروش در همدان: ۱. دانشگاه بوعلی سینا، مرکز نشر دانشگاه بوعلی سینا تلفکس: ۰۸۱-۳۸۲۹۱۳۷۶
۲. خیابان شهید حسین فهمیده، روبروی پل مردم، دانشگاه اداره انتشارات
۳. خیابان مهدیه روبروی خانه معلم- از خیابان دانشگاه
- نماینده‌گی فروش در تهران: ۱. موسسه کتابیران، میدان انقلاب، خیابان لبافی نژاد، علی (بعد از چهار راه کارگر جنوبی)، بعد از فروشگاه شیلات، پلاک ۳۳۷، تلفن: ۶۶۴۲۳۴۱۶-۶۶۸۷-۶۶۹
۲. نوپردازان، میدان انقلاب، خیابان لبافی نژاد، بین ۱۲ فروردین و اردیبهشت، پلاک ۲۰۶، نم: ۷۳-۶۶۱۱-۶۶۴۹۴۴۰۹

بخش یکم: عنوان؛ تعریف‌ها، کارکردها و دسته‌بندی‌ها

۱. ۱. تعریف عنوان در لغت و اصطلاح..... ۴
۲. ۱. اهمیت عنوان..... ۵
۳. ۱. انواع عنوان..... ۹
۴. ۱. کارکردی عنوان..... ۱۰
۵. ۱. رابطه، اسم و آن..... ۱۳
۶. ۱. عنوان‌های تناسب و تقابلی..... ۱۴
۷. ۱. تغییر دادن عنوان‌ها؛ طوایفی بر عنوان‌های کوتاه و مختصر..... ۱۵
۸. ۱. تغییر عنوان کتاب بر اساس نام نویسنده..... ۱۶
۹. ۱. شاعران و نام‌گزینی شعر..... ۱۷
۱۰. ۱. ارتباط عنوان و محتوای اشعار..... ۱۸
۱۱. ۱. تأثیر زمان و مسائل اجتماعی بر نام‌گذاری کتاب..... ۲۱
۱۲. ۱. بررسی ساختاری عنوان‌ها..... ۲۲
۱۳. ۱. بررسی محتوایی عنوان‌ها..... ۲۳

بخش دوم: بررسی سیر تاریخی عنوان و عنوان‌گذاری

۱. ۲. نگاهی به سیر تاریخی عنوان و عنوان‌گذاری در ادبیات مثنوی فارسی..... ۲۵
۲. ۱. ۱. کتاب‌های فارسی با عنوان‌های غربی..... ۲۶
۲. ۱. ۲. عنوان کتاب‌ها در سده‌ی سوم و چهارم قمری..... ۲۹
۲. ۱. ۳. عنوان کتاب‌ها در سده‌ی پنجم تا هفتم قمری..... ۳۱
۲. ۱. ۴. عنوان کتاب‌ها در سده‌ی هشتم قمری و پس از آن..... ۳۶

- ۲.۲. نگاهی به سیر تاریخی عنوان و عنوان‌گذاری در ادبیات منظوم فارسی..... ۳۹
- ۲.۲.۱. نخستین کتاب‌های نام‌گذاری شده..... ۴۰
- ۲.۲.۲. شیوه‌های نام‌گذاری اشعار در گذشته..... ۴۲
- ۲.۲.۳. زراندود و برجسته‌کردن عنوان کتاب‌ها..... ۴۶
- ۲.۲.۴. تغییر عنوان‌ها به سلیقه‌ی مردم..... ۴۷
- ۲.۲.۶. نگاهی به عنوان در انواع شعر فارسی..... ۴۸
- ۲.۲.۵.۱. عنوان در غزل..... ۴۸
- ۲.۲.۵. عنوان در قصیده..... ۴۹
- ۲.۲.۵.۱. عنوان در ثنائی‌ها..... ۵۱
- ۲.۲.۶. عنوان در سماع و سر مشروطه..... ۵۹
- ۲.۲.۷. عنوان در شعر نو..... ۶۲
- بخش سوم: نقد و بررسی «عنوان» و «عنوان‌گذاری» در شعر چند شاعر برجسته‌ی معاصر
- ۳.۱. نقد و بررسی «عنوان» در سروده‌های نسیح..... ۶۵
- ۳.۱.۱. عنوان‌هایی که نیما با گویش محلی انتخاب کرده است..... ۶۵
- ۳.۱.۲. بررسی «سمبول» در عنوان‌های شعری نیما..... ۶۶
- ۳.۱.۳. بررسی تطابق و سازواری عنوان شعرهای نیما با متن شعر..... ۶۸
- ۳.۱.۴. تکرارهای مکرر عنوان در متن..... ۶۹
- ۳.۱.۶. بررسی ساختاری عنوان‌ها..... ۷۰
- ۳.۱.۶. بررسی محتوایی و موضوعی عنوان‌ها..... ۷۱
- ۳.۱.۷. تجزیه و تحلیل داده‌ها..... ۷۶
- ۳.۲. بررسی و تحلیل «عنوان» کتاب‌ها و سروده‌های احمد شاملو..... ۸۲
- ۳.۲.۱. تطابق و سازواری میان عنوان سروده‌های شاملو و متن شعر..... ۸۳

۸۵	۲. ۲. ۳. تکرار عنوان
۸۶	۳. ۲. ۳. بررسی ساختاری عنوان‌ها
۸۹	۴. ۲. ۳. بررسی موضوعی و محتوایی عنوان‌ها
۸۹	۴. ۲. ۳. ۱. ذهنی و عینی بودن عنوان‌ها
۹۱	۴. ۲. ۳. ۲. بررسی موضوعی عنوان‌ها
۹۳	۴. ۲. ۳. ۵. تجزیه و تحلیل داده‌ها
۹۶	۴. ۲. ۳. ۱. ویژگی‌های قابل ذکر در عنوان‌های شعری شاملو
۱۰۳	۳. ۳. ۳. بررسی و تحلیل «عنوان» کتاب‌ها و سروده‌های مهدی اخوان ثالث
۱۰۳	۴. ۳. ۳. ۱. معرفی کتاب‌های «عنوان» اخوان
۱۰۴	۴. ۳. ۳. ۲. عنوان‌گزینی در «سرود» های اخوان
۱۰۶	۴. ۳. ۳. ۳. بررسی ساختاری عنوان‌ها
۱۰۹	۴. ۳. ۳. ۴. بررسی موضوعی و محتوایی عنوان
۱۱۱	۴. ۳. ۳. ۲. بررسی موضوعی عنوان‌ها
۱۱۴	۴. ۳. ۳. ۵. تجزیه و تحلیل داده‌ها
۱۱۶	۴. ۳. ۳. ۴. بررسی و تحلیل «عنوان» کتاب‌ها و سروده‌های سهراب سپهری
۱۱۷	۴. ۳. ۳. ۱. تطابق و سازواری عنوان سروده‌های سپهری با متن شعر
۱۱۷	۴. ۳. ۳. ۲. انتخاب و گزینش عنوان‌ها
۱۲۰	۴. ۳. ۳. ۳. بررسی سیر زندگی سپهری در عنوان کتاب‌ها
۱۲۲	۴. ۳. ۳. ۴. نوآوری در عنوان‌های شعری سپهری
۱۲۵	۴. ۳. ۳. ۵. بررسی ساختاری عنوان‌ها
۱۲۷	۴. ۳. ۳. ۶. بررسی محتوایی عنوان‌ها
۱۳۲	۴. ۳. ۳. ۷. تجزیه و تحلیل داده‌ها

۱۳۷.....	۵. ۳. بررسی و تحلیل «عنوان» کتاب‌ها و سروده‌های فروغ فرخ‌زاد.....
۱۳۸.....	۳. ۵. ۱. زندگی و شعر فروغ فرخ‌زاد.....
۱۳۸.....	۳. ۵. ۲. بررسی زندگی فروغ در نام کتاب‌هایش.....
۱۴۰.....	۳. ۵. ۳. تکرار در عنوان شعرهای فروغ.....
۱۴۴.....	۳. ۵. ۴. تکرارهای عنوان که به صورت مکرر در متن دیده می‌شوند.....
۱۴۶.....	۳. ۵. ۵. ساختار زبانی تکرارها.....
۱۴۹.....	۳. ۵. ۶. «ایگاه» موقعیت مکانی تکرارها.....
۱۵۰.....	۳. ۵. ۷. بررسی محتوایی عنوان‌ها.....
۱۵۱.....	۳. ۵. ۸. ذهنی، عینی و «عنوان‌ها».....
۱۵۳.....	۳. ۵. ۹. بررسی موضوع، منوارها.....
۱۵۵.....	۳. ۵. ۱۰. تجزیه و تحلیل «عنوان‌ها».....
۱۶۰.....	۳. ۶. ۱. بررسی «عنوان» در سروده‌ها، عبرت با چاهی از رئالیسم تا پست‌مدرنیسم.....
۱۶۱.....	۳. ۶. ۱. جریان پست‌مدرن.....
۱۶۳.....	۳. ۶. ۲. زندگی و شعر علی باباچاهی.....
۱۶۴.....	۳. ۶. ۳. شیوه‌ی عنوان‌گزینی در اشعار باباچاهی.....
۱۶۵.....	۳. ۶. ۴. بررسی ساختار عنوان‌های سروده‌های باباچاهی.....
۱۶۶.....	۳. ۶. ۵. ارتباط عنوان سروده‌های باباچاهی با متن شعر.....
۱۷۲.....	۳. ۶. ۶. بررسی محتوایی و موضوعی عنوان‌ها.....
۱۷۳.....	۳. ۶. ۷. هنجارگریزی و آشنایی‌زدایی در عنوان شعرهای باباچاهی.....
۱۷۴.....	۳. ۶. ۸. بررسی زبان در عنوان سروده‌های باباچاهی.....
۱۷۹.....	۳. ۶. ۹. نحوگریزی در عنوان سروده‌های باباچاهی.....
۱۷۹.....	۳. ۶. ۱۰. بینامتنیت در عنوان شعرهای باباچاهی.....

مقدمه

«عنوان» و «عنوان‌گذاری»، یکی از برجسته‌ترین پاره‌های مستن است که هم‌چون پرچمی، از ولایت متن، خبر می‌دهد. اگر به کهن‌ترین نوشته‌های زبان فاسی و «نامه‌ها» و کتاب‌ها بازگردیم، تا نوترین آن‌ها؛ به سادگی می‌توانیم به اهمیت عنوان پی ببریم. برای نمونه، فردوسی در «شاه‌نامه»، به ویژه، در بخش تاریخی آن، از عنوان‌ها با همین لفظ، به فراوانی یاد کرده است و گاهی، اهمیت آن را در چشم خواننده، برجسته ساخته است.

نمونه، آن‌جا که «...»ی قصر به خسرو پرویز می‌رسد، گوید:

به خرداد برزیز چنان گفت شاه
که این نامه برخوان به پیش سپاه
به «عنوان» نگه کرد بر دیر
که گوینده‌ای بود و هم یادگیر
چنین گفت که این نامه برای من است
جهان‌دار پرویز یزدان پرست

(شاه‌نامه، ۱۳۸۶: ۵/۱۳۱)

بیت آخر به ما می‌گوید که تغییر عرش، نیز اهمیت و تغییر مخاطب و تغییر تأثیر است و این برجستگی در نام‌گذاری‌های کتاب‌ها، جُستارها، قطعه‌ها و شعرها، به همین نحو، دیده می‌شود و تا آن‌جا اهمیت و خاصیت یافته است که عنوان‌گذاری در یک دوره، اهمیت و رازواری و پرمعنایی خویش را در چشم خوانندگان دوره‌ی دیگر، می‌پوشیده است. ما هنوز نمی‌دانیم که چرا فردوسی «معادیران او»، نام کتاب بزرگی چون شاه‌نامه را «شاه‌نامه» نهاده‌اند. همه‌ی سخنانی که محققان بزرگ، در وجه تسمیه‌ی این کتاب، گفته‌اند؛ قابل ملاحظه است و باز مخاطب متأمل را به آن شرح و بسط‌ها خشنود نمی‌سازد. این رازواری اهمیت عنوان و عنوان‌گذاری است که ما را به بررسی و تحلیل بیش‌تر این موضوع ترغیب می‌کند. جز این مطالبی که گفته‌اند، مسئله‌ی عنوان در روزگار ما اهمیت شاخص‌تری یافته است. در روزگار نو، هر قطعه شعر و متن ادبی، برای خود دنیای تازه‌ای دارد و شاعر و نویسنده، فراتر از مسئله‌ی عنوان‌گذاری در دوره‌ی کهن، به اهمیت عنوان اندیشیده است.